

Raport autoewaluacyjny

Działania CPE w 2015 roku

CPE o

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

CENTRUM
KULTURY
ZAMEK

POZnań*
*Miasto know-how

Publikacja została dofinansowana przez
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

**Raport autoewaluacyjny.
Działania CPE w 2015 roku**

autorzy:

**Rafał Koschany, Monika Rosińska, Karolina Sikorska,
Agata Skórzyńska, Sylwia Szykowna**

współpraca:

**Maciej Frąckowiak, Marta Kosińska, Marek Krajewski,
Filip Schmidt, Jakub Walczyk**

wydawca:

**Centrum Kultury ZAMEK
ul. Św. Marcin 80/82
61-809 Poznań
www.zamek.poznan.pl**

e-mail:

cpe@cpe.poznan.pl

dyrektor:

Anna Hryniewiecka

projekt graficzny i skład:

Bękart

© Copyright by Centrum Kultury ZAMEK, 2015
Poznań 2015

Raport autoewaluacyjny

Działania CPE w 2015 roku

CPE ○
CENTRUM PRAKTYK
EDUKACYJNYCH

WSTĘP / 6

PODSTAWOWE CELE DZIAŁAŃ CENTRUM PRAKTYK EDUKACYJNYCH W 2015 ROKU / 8

WYMIERNE REZULTATY OSIĄGNIĘTE PRZEZ CENTRUM PRAKTYK EDUKACYJNYCH W 2015 ROKU / 10

WARSZTATY „EDUKACJA KULTUROWA I WSPÓŁPRACA MIĘDZYSEKTOROWA” – SPRAWOZDANIE EWALUACYJNE ZA 2015 ROK / 18

1. Informacje wprowadzające / 19

- 1.1. Sposób prowadzenia ewaluacji / 19
- 1.2. Cele warsztatów w drugim roku realizacji projektu pilotażowego „Centrum Praktyk Edukacyjnych” / 19
- 1.3. Regulamin cyklu warsztatowego i sposób rekrutacji uczestników / 21
- 1.4. Warsztaty a konkurs „Współdziałanie w kulturze” / 22
- 1.5. Program warsztatów, prezentowane zagadnienia i metody pracy / 24

2. Warsztaty w opinii uczestników / 26

- 2.1. Mocne strony / 27
- 2.2. Słabe strony / 28
- 2.3. Rekomendacje uczestników / 29

3. Podsumowanie / 29

- 3.1. Mocne strony / 30
- 3.2. Słabe strony / 31
- 3.3. Schemat – warsztaty a konkurs (rekomendowany model na dalsze lata realizacji projektu) / 33

EWALUACJA PROJEKTÓW REALIZOWANYCH W RAMACH KONKURSU „WSPÓŁDZIAŁANIE W KULTURZE”, ORGANIZO- WANEGO PRZEZ CPE W 2015 ROKU / 34

- 1. „Czytam całym sobą” / Agata Nowczyk-Łokaj / 39
- 2. „Świat jest bliżej, niż myślisz” / Natalia Adamczyk / 43
- 3. „Miasto dzieci” / Paweł Głogowski / 47

WSTĘP

Ewaluacja to *systematyczne i podporządkowane określonej metodzie zbieranie informacji oraz ich analiza, służące odpowiedzi na pytanie, czy określony proces przebiega w oczekiwany sposób*¹. W niniejszym opracowaniu kontynuujemy właśnie takie działanie, dokonując autoewaluacji, będącej zwieńczeniem wszystkich czynności ewaluacyjnych podejmowanych w ramach projektu Centrum Praktyk Edukacyjnych w 2015 roku. Wykonujemy ją w oparciu o prowadzone w trakcie działań obserwacje uczestniczące, kwestionariusze wypełnione przez uczestników organizowanych przedsięwzięć, spotkania zespołu CPE, podczas których omawiane były rezultaty prowadzonych działań. Niniejszy Raport ma przede wszystkim zapoznać Czytelników z efektami prowadzonej przez Centrum Praktyk Edukacyjnych działalności w 2015 roku, a także ocenić przydatność przyjętych w trakcie prowadzenia projektu rozwiązań. Oddajemy do rąk Czytelników opracowanie o charakterze krytycznym, którego celem jest nie tylko omówienie osiągniętych w ramach projektu sukcesów, ale też przyznanie się do porażek i wyciągnięcie z nich wniosków na przyszłość. Tegoroczny Raport autoewaluacyjny składa się z następujących części: przedstawienie zakładanych celów CPE, prezentacja najważniejszych wymiernych rezultatów projektu, w końcu ewaluacja poszczególnych zadań. Liczymy, że lektura niniejszego tekstu okaże się dla jego Czytelników inspiracją i zachętą do prowadzenia podobnych działań ewaluacyjnych przy okazji realizacji innych przedsięwzięć z zakresu edukacji kulturowej.

1. Por. M. Krajewski, A. Figiel, Projekt systemu ewaluacji przedsięwzięć wspieranych w ramach priorytetu MKiDN „Wydarzenia”, grudzień 2009, Narodowe Centrum Kultury.

PODSTAWOWE CELE DZIAŁAŃ CENTRUM PRAKTYK EDUKACYJNYCH W 2015 ROKU

Realizując projekt Centrum Praktyk Edukacyjnych w 2015 roku, zakładaliśmy kontynuację działań zainicjowanych w roku ubiegłym. Staraliśmy się jednocześnie uwzględnić wszystkie rekomendacje sformułowane w Raporcie autoewaluacyjnym, podsumowującym aktywność Centrum w 2014 roku, by nie tylko usprawnić jego funkcjonowanie, ale możliwie najpełniej realizować stawiane sobie cele, którymi były:

1. Kontynuacja diagnozy działań, podejmowanych w powiecie poznańskim, poprzez jednoczesne pogłębianie wiedzy i przekładanie jej na praktyczne rozwiązania, wcielane w codziennej działalności CPE, w tym w trakcie opisanych niżej warsztatów i konkursu;
2. Stwarzanie instytucjonalnych i merytorycznych warunków dla współpracy pomiędzy podmiotami ze sfery kultury i edukacji, a także promowanie tego rodzaju współdziałania jako najbardziej efektywnego środka zakorzenienia edukacji kulturowej w praktykach działań różnorodnych instytucji i organizacji;
3. Budowanie i wzmacnianie sieci powiązań, partnerstw między podmiotami reprezentującymi różne sektory życia społecznego i „środowiska”;
4. Podnoszenie kompetencji edukatorów i nauczycieli (kompetencji metodycznych, dydaktycznych, ale też organizacyjnych, umożliwiających otwieranie się na nowe inicjatywy i grupy odbiorcze);
5. Inicjowanie działań o charakterze kreatywnym, twórczym, animacyjnym, a także dowartościowanie oraz wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla cennych inicjatyw oddolnych (poprzez wspieranie finansowe i merytoryczne rozmaitych przedsięwzięć, realizację szkoleń, otwartych forów dyskusyjno-warsztatowych);
6. Podniesienie rangi procesu ewaluacji działań edukacyjnych, wyposażenie edukatorów w wiedzę na temat ewaluacji i tworzenie sieci współpracy między edukatorami a ewaluatorami;
7. Praktyczne przetestowanie wypracowywanych przez CPE modeli współpracy i realizacji projektów edukacyjno-kulturalnych.

WYMIERNE REZULTATY OSIĄGNIĘTE PRZEZ CENTRUM PRAKTYK EDUKACYJNYCH W 2015 ROKU

Rozbudowany program działań prowadzonych w 2015 roku, realizowany nie tylko na terenie Poznania, ale całej aglomeracji poznańskiej, obejmował:

1. Organizację **dwóch cykli warsztatów** z zakresu edukacji kulturowej skierowanych do nauczycieli, animatorów i edukatorów kulturowych, które odbyły się w maju i czerwcu 2015 roku. Nabór został ogłoszony w kwietniu. Napłynęło 51 zgłoszeń z całej Wielkopolski, a wśród uczestników znalazło się 11 nauczycieli, 9 reprezentantów instytucji kultury, 15 przedstawicieli organizacji pozarządowych i 2 przedstawicieli instytucji samorządowych. Podobnie jak w ubiegłym roku, warsztaty prowadzone były przez wybitnych animatorów i edukatorów z całej Polski. W programie podjęto następujące zagadnienia: edukacja wielokulturowa, edukacja teatralna, intermedia, ewaluacja, partnerstwa w projektach, sztuka jako metoda, media w zarządzaniu projektem, metodyka pracy edukacyjnej, media wizualne, praca w środowisku lokalnym;
2. Realizację drugiej edycję **konkursu „Współdziałanie w kulturze”** na projekty z zakresu animacji i edukacji kulturowej, którego zadaniem było inicjowanie współpracy pomiędzy sektorem oświaty a sektorem kultury. W przeciwieństwie do zeszłorocznej edycji konkurs stał się przedsięwzięciem niezależnym względem warsztatów, tzn. ogłoszony w kwietniu nabór miał charakter otwarty, a chęć uczestnictwa w nim mogły zgłaszać wszystkie zainteresowane osoby. Kolejną zmianą względem ubiegłego roku było podzielenie konkursu na 2 etapy. Pierwszy polegał na przesłaniu aplikacji konkursowej zawierającej jedynie propozycję projektu, z informacjami dotyczącymi ogólnej koncepcji przedsięwzięcia, celów, metod, planowanych efektów czy grupy docelowej, do której projekt był kierowany. Drugi opierał się na rozwinięciu zakwalifikowanych wniosków przy współpracy członków zespołu Centrum Praktyk Edukacyjnych i uzupełnieniu aplikacji o szczegóły dotyczące m.in. harmonogramu działań, zakładanego w projekcie partnerstwa czy planowanego budżetu. Do udziału w konkursie przesłano 42 aplikacje konkursowe, z czego 15 zakwalifikowano do drugiego etapu. Ostatecznie od lipca

do listopada laureaci wspólnie ze swoimi partnerami realizowali 3 zwycięskie projekty, które były obserwowane i poddane ewaluacji przez członków zespołu CPE;

3. Zorganizowanie, wspólnie z Fundacją Malta, Instytutem Kulturoznawstwa UAM i Fundacją Międzymiastowa, spotkania młodych niezależnych inicjatyw edukacyjno-kulturalnych „**Strefa wrzenia**”, które odbyło się 19 czerwca 2015 na placu Wolności w ramach Malta Festival. Celem spotkania była prezentacja i promocja niezależnych, młodych środowisk animacyjnych oraz ich integracja z obszarem edukacji szkolnej i działań zinstytucjonalizowanych. Zaprezentowano 19 przedsięwzięć z zakresu edukacji kulturowej realizowanych w Poznaniu i w powiecie poznańskim. Przeglądowi projektów towarzyszyły warsztaty oraz panel dyskusyjny, dotyczący współpracy różnych podmiotów w ramach prowadzenia działalności animacyjno-kulturowej: „Jak się nie sparzyć? O problemach młodej kultury”. Do udziału w nim zaproszenie przyjęli przedstawiciele poznańskich instytucji samorządowych (Urzędu Miasta, Urzędu Marszałkowskiego, Zarządu Komunalnych Zasobów Lokalowych) i reprezentanci lokalnych środowisk twórczych. Zwieńczeniem spotkania był koncert promujący młode poznańskie zespoły muzyczne. „Strefa wrzenia” odegrała ważną rolę w integracji środowisk edukacyjno-kulturowych, wspierając niezależne, lokalne inicjatywy w budowaniu koalicji na rzecz rozwoju edukacji kultrurowej w regionie;
4. Zorganizowanie dwudniowego spotkania w ramach projektu Instytutu Teatralnego im. Zbigniewa Raszewskiego w Warszawie „**Tydzień z Teatroteką Szkolną**”. Celem projektu przeprowadzonego w sześciu miastach Polski było pokazanie możliwości wykorzystania platformy edukacyjnej Teatroteka Szkolna, zawierającej materiały dydaktyczne (uzupełnienie podstawy programowej szkół z zakresu edukacji teatralnej). Partnerem poznańskiego wydarzenia był Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, który pomógł przeprowadzić nabór uczestników organizowanego przedsięwzięcia. W programie spotkania, które odbyło się w Centrum Kultury ZAMEK, znalazły się warsztaty poświęcone metodom pedagogiczno-teatralnym,

wykorzystywanym w praktyce szkolnej, panel dyskusyjny dotyczący kształtu edukacji teatralnej realizowanej w instytucjach kultury i szkołach, w którym udział wzięli twórcy poznańskiego życia teatralnego. W ramach spotkania wystawiono też dwa spektakle teatralne: „Ciało pedagogiczne” w reżyserii Justyny Sobczyk i „Upadły Anioły <6,6/99>” w reżyserii Iwony Pasińskiej. Wrześniowe spotkanie cieszyło się ogromnym zainteresowaniem wśród nauczycieli, animatorów i edukatorów kulturowych, którzy chętnie uczestniczyli we wszystkich proponowanych w ramach projektu działaniach;

5. Zorganizowanie **konferencji „Diagnoza w kulturze”**, w partnerstwie z Instytutem Kulturoznawstwa UAM i Instytutem Socjologii UAM, poświęconej metodom badań kulturowych, wykorzystywanym nie tylko w obiegu akademickim, ale również w różnego typu projektach kulturalnych, która odbyła się w październiku 2015 roku w Centrum Kultury ZAMEK. Konferencja skierowana była do kulturoznawców, socjologów kultury, antropologów kulturowych, etnografów, artystów i edukatorów artystycznych, animatorów społeczno-kulturowych, edukatorów, aktywistów miejskich, wykorzystujących w swoich działaniach diagnozę społeczno-kulturową lub zajmujących się badaniem współczesnych praktyk kulturowych. Konferencja zgromadziła 29 wybitnych badaczy z całej Polski, którzy w trakcie swoich wystąpień podjęli kwestie związane z diagnozą kompetencji kulturowych, partycypacją kulturową, otoczeniem społecznym instytucji kultury, diagnozą w animacji i edukacji kulturowej, diagnozą w projektach miejskich, diagnozą w projektach artystycznych. W przygotowaniu są dwie publikacje pokonferencyjne: podręcznik (którego koncepcję wypracowała specjalnie powołana w tym celu grupa robocza) oraz tom referatów wygłoszonych podczas obrad;
6. Opublikowanie w formie dokumentu .pdf **książki Poradnik metodyczny. Edukacja kulturowa. Tom 2** na stronie internetowej CPE. Podobnie jak tom pierwszy, opublikowany w ubiegłym roku, składa się on z dwunastu scenariuszy działań edukacyjnych. Autorki i Autorzy zaproszeni do publikacji przygotowali teksty w oparciu o własne doświadczenia w realizacji rozmaitych przedsięwzięć kulturalnych;

7. Organizację **szeregu spotkań i dyskusji**, podczas których przedstawiciele instytucji i organizacji, reprezentujący sferę oświaty i kultury, mogli dzielić się wiedzą i doświadczeniami. Prowadzono rozmowy z przedstawicielami władz samorządowych, zarówno szczebla miejskiego, jak i wojewódzkiego. CPE uczestniczyło też – na zaproszenie różnego rodzaju podmiotów edukacyjno-kulturowych – w szeregu spotkań, promując ideę edukacji kulturowej rozumianej jako proces przygotowania do bardziej aktywnego, świadomego, często krytycznego uczestnictwa w kulturze. Taki charakter miała m.in. wizyta studyjna zainicjowana przez specjalizację Animacja kultury Instytutu Kultury Polskiej z Warszawy, która odbyła się 23 października 2015 roku w Centrum Kultury ZAMEK w Poznaniu;
8. Członkowie zespołu Centrum Praktyk Edukacyjnych pełnili **rolę ekspertów** nie tylko w zakresie wyznaczonym celami realizowanego projektu, finansowanego ze środków MKiDN, ale także przyjmując zaproszenia do udziału w szeregu przedsięwzięć realizowanych przez podmioty zajmujące się edukacją kulturową zarówno w powiecie poznańskim, jak i na terenie całej Polski. Zespół pełnił funkcje eksperckie w następujących wydarzeniach 2015 roku:
- udział na zaproszenie Wielkopolskiego Kuratorium Oświaty w ogólnopolskiej konferencji „Edukacja kulturalna”, zorganizowanej w CK Zamek, Poznań 27 stycznia 2015 roku, wystąpienie „Edukacja kulturalna czy kulturalna?” (dr Marta Kosińska);
 - wygłoszenie przygotowanie i poprowadzenie eksperckiego panelu podczas ogólnopolskiej konferencji „Edukacja kulturalna”, zorganizowanej przez Wielkopolskie Kuratorium Oświaty w CK Zamek, Poznań 27 stycznia 2015 roku (dr Karolina Sikorska, dr Rafał Koschany);
 - wygłoszenie komentarzy eksperckich podczas międzynarodowej konferencji „Edukacja Kulturalna i upowszechnianie kultury i sztuki w Polsce i w Niemczech” zorganizowanej 24-25 lutego 2015 roku w Fundacji Genshagen (dr Marta Kosińska, mgr Maciej Frąckowiak);
 - przeprowadzenie szkolenia dla pracowników Wielkopolskiego Kuratorium Oświaty oraz wizytatorów szkół w regionie Wielkopolska:

- „Kultura szkoły jako organizacji. Edukacja kulturowa”, Będlewo, 13-14 marca 2015 (dr Marta Kosińska);
- prezentacja badań dofinansowanych ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego: „Animacja/edukacja. Możliwości i ograniczenia edukacji i animacji kulturowej w Polsce” oraz „Plastyka i muzyka w polskich szkołach podstawowych i gimnazjalnych”, która miała miejsce 14 maja 2015 roku w BWA Galeria Sztuki w Olsztynie (prof. Marek Krajewski);
- udział na zaproszenie Komitetu ds. UNESCO, EC1 Łódź – Miasto Kultury i Narodowego Centrum Kultury w konferencji „Edukacja kulturalna – innowacyjne i kreatywne społeczeństwo. O potrzebie edukacji artystycznej we współczesnej szkole” (17-18 września 2015 roku, Łódź); referat „Krytyczna edukacja kulturowa na przykładzie Centrum Praktyk Edukacyjnych” (mgr Maciej Frąckowiak);
- udział na zaproszenie Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i Ośrodka Rozwoju Edukacji w konferencji „Szkoła z wyobraźnią” (12-14 października 2015 roku, Poznań); referat „Centrum Praktyk Edukacyjnych” (mgr Maciej Frąckowiak);
- udział w międzynarodowej konferencji założycielskiej Europejskiej Sieci Obserwatoriów Kultury (ENO, European Network of Observatories), zorganizowanej w dniach 15-17 listopada 2015 roku w Genshagen przez Fundację Genshagen; referat i tekst pokonferencyjny „Cultural animation in Poland”, oparty m.in. na doświadczeniach Centrum Praktyk Edukacyjnych (dr Filip Schmidt);
- rola eksperta i udział w tworzeniu dwuletniego programu szkoleniowego w ramach Laboratorium Edukacji Kulturalnej, realizowanego przez Warszawski Program Edukacji Kulturalnej (dr Agata Skórzyńska);
- przeprowadzenie centralnych szkoleń dla wnioskodawców w programie Bardzo Młoda Kultura, organizowanego przez Narodowe Centrum Kultury 9 listopada 2015 roku w Warszawie (prof. Marek Krajewski, dr Agata Skórzyńska, dr Karolina Sikorska, mgr Maciej Frąckowiak);

- udział w konferencji „Sztuka edukacji. Kultura w programach nauczania”, zorganizowanej 22 listopada 2015 roku w Zielonej Górze; wystąpienie prezentujące założenia programu Bardzo Młoda Kultura (prof. Marek Krajewski);
 - koordynacja merytoryczna seminarium naukowego „Matematyczne Laboratorium Kultury”, organizowanego przez Pracownię Działań Twórczych w Przestrzeni Społecznej Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w dniu 10 grudnia 2015 roku (dr Sylwia Szykowna);
9. Członkowie zespołu CPE brali udział w szkoleniach:
- udział w szkoleniu „Współpraca z mediami”, realizowanym przez Narodowe Centrum Kultury w Warszawie 18 maja 2015 roku;
 - udział w szkoleniu „Ewaluacja w praktyce – czyli jak efekty nie monitorować projekty międzynarodowe”, realizowanym w ramach Akademii Doskonałego Projektu programu Kreatywna Europa 20 maja 2015 roku.

Dzięki prowadzonym w 2015 roku działaniom, stanowiącym kontynuację ubiegłorocznej działalności, Centrum Praktyk Edukacyjnych stało się podmiotem bardziej rozpoznawalnym w środowisku animacyjno-edukacyjnym. W dużo większym stopniu zaczęło pełnić funkcję sieciującą, nie tylko inicjując poszczególne przedsięwzięcia czy włączając się w szereg inicjatyw w roli partnera, ale też angażując uczestników swoich działań w realizację kolejnych zadań. Dzięki temu ugruntowało swoją pozycję podmiotu wspierającego i wzmacniającego proces integracji środowisk edukacyjno-kulturowych, służący dowartościowaniu idei edukacji kulturowej w świadomości społecznej.

WARSZTATY „EDUKACJA KULTUROWA I WSPÓŁPRACA MIĘDZYSEKTOROWA” – SPRAWOZDANIE EWALUACYJNE ZA 2015 ROK

1. INFORMACJE WPROWADZAJĄCE

1.1. Sposób prowadzenia ewaluacji

Poniższe opracowanie obejmuje wnioski z ewaluacji drugiej edycji warsztatów „Edukacja kulturowa i współpraca międzysektorowa”, zrealizowanych w ramach projektu pilotażowego „Centrum Praktyk Edukacyjnych”, które odbyły się w dniach 16.05, 23.05, 30. 05 2015 (I cykl) oraz 13.06, 20.06, 27.06 2015 (II cykl). Opracowanie to ma charakter jakościowy, a ewaluacja, która je poprzedzała, obejmowała systematyczną, wieloaspektową obserwację przebiegu całego zadania, jakim były warsztaty z punktu widzenia zakładanych celów merytorycznych i praktycznych rezultatów projektu CPE. Ewaluacja dotyczyła wszystkich etapów realizacji tego zadania: od rekrutacji uczestników, przez przebieg samych zajęć, po spotkanie podsumowujące i indywidualne konsultacje z uczestnikami. Obejmowała ona analizę pisemnych zgłoszeń (dane uczestników oraz uzasadnienie zgłoszenia), obserwację uczestniczącą przebiegu wszystkich zajęć, analizę informacji zwrotnych i opinii uzyskanych od uczestników (ankieta z pytaniami otwartymi przeprowadzona na ich zakończenie). Ewaluacja prowadzona była przez członków zespołu CPE.

1.2. Cele warsztatów w drugim roku realizacji projektu pilotażowego „Centrum Praktyk Edukacyjnych”

Jednym z głównych celów Centrum Praktyk Edukacyjnych jest inicjowanie i wspieranie inicjatyw edukacyjnych i animacyjnych, opartych na współpracy między środowiskiem „kultury” a środowiskiem oświatowym. Warsztaty stanowią jedno z podstawowych narzędzi realizacji tego celu (poza prowadzeniem działań diagnostycznych, usieciowiających, informacyjnych i publikacyjnych), skoncentrowane są jednak przede wszystkim na podnoszeniu kompetencji osób, które realizują na co dzień w swojej praktyce zawodowej projekty edukacyjno-kulturowe i animacyjne. Skierowane są przy tym do osób pracujących zawodowo w placówkach oświatowych, organizacjach pozarządowych i instytucjach kultury. Celem CPE jako projektu nie jest po prostu zwiększanie ilości inicjatyw edukacyjno-kulturowych

w Wielkopolsce, ale przede wszystkim podnoszenie ich jakości, nacisk w tym wypadku położony został właśnie na wiedzę i umiejętności praktyczne animatorów i edukatorów. Podobnie jak w pierwszym roku realizacji tego zadania, tym razem także program warsztatów realizował kilka podstawowych założeń:

- łączenie wiedzy z praktycznymi umiejętnościami. Program warsztatów ukierunkowany był na przekazanie informacji o najbardziej aktualnych zagadnieniach, formach i nurtach w działalności edukacyjno-kulturowej, a także na proponowanie aktywizujących technik pracy (uczenie się przez działanie);
- integrowanie środowiska oświaty i kultury. Warsztaty służyły stworzeniu sytuacji spotkania, wymiany doświadczeń i nawiązania kontaktów przez reprezentantów obydwu środowisk, ważne w tym kontekście było także proponowanie metod pracy zespołowej;
- integrowanie – w jednym cyklu szkoleniowym – wszystkich aspektów pracy animacyjnej i edukacyjno-kulturowej: organizacyjnych (zarządzanie projektem – w tym medialne narzędzia w realizacji projektów, ewaluacja projektu, współpraca międzysektorowa), metodycznych (techniki multimedialne, techniki teatralno-dramowe, techniki plastyczne i wizualne, formy pracy zespołowej), merytorycznych (prezentacja szerokiego spectrum obszarów edukacji kulturowej: artystyczną w jej najważniejszych dziedzinach, takich jak teatr czy sztuki wizualne, a także medialną, wielokulturową, muzealną itp.);
- umożliwienie spotkania z wybitnymi specjalistami z Polski i, tym samym, prezentacja ich doświadczeń, ale także dorobku i działalności instytucji i inicjatyw, które reprezentują lub reprezentowali (np. MS2, Laboratorium Edukacji Twórczej, Stacja Szamocin, Małopolski Instytut Kultury, Instytut Teatralny, Centrum Badań Migracyjnych UAM, Centrum Badań i Inicjatyw Społecznych „Stocznia” itd.)

1.3. Regulamin cyklu warsztatowego i sposób rekrutacji uczestników

Udział w warsztatach był bezpłatny. Zgodnie z regulaminem, cykl zajęć adresowany był do osób prowadzących działania kulturalne, w tym pracowników instytucji kultury, organizacji pozarządowych i firm prywatnych oraz nauczycieli wszystkich poziomów kształcenia. Zgłoszenie uczestnictwa oznaczało przy tym deklarację udziału we wszystkich zajęciach, które przewidywał program. W związku z wnioskami z ewaluacji warsztatów w 2014 roku, dotyczącymi intensywności pracy i obciążenia uczestników (wówczas warsztaty odbywały się w jednym cyklu, dla stałej grupy w ciągu dwóch weekendów w soboty i niedziele), tym razem zaproponowano inną formę organizacyjną: warsztaty rozbito na dwa cykle (pierwszy odbywał się w maju, drugi w czerwcu 2015), a podczas rekrutacji uczestnicy wybierali jeden z nich, zajęcia odbywały się tylko w soboty w ciągu trzech kolejnych weekendów (każdy cykl stanowił odrębną całość tematyczną, składająca się z sześciu autorskich warsztatów, prowadzonych przez różnych instruktorów).

Ogłoszenie naboru i regulaminu odbyło się poprzez stronę internetową oraz oficjalny profil CPE na portalu społecznościowym Facebook, a także drogą mailową (szkoły, instytucje takie jak Kuratorium Oświaty czy ODN, z którymi udało się nawiązać współpracę w pierwszym roku realizacji projektu). Wykorzystano także standardowe kanały i formy promocji (ulotki, plakaty, strona internetowa, informatory, katalogi), którymi dysponuje Centrum Kultury Zamek w Poznaniu – organizator CPE. O warsztatach informowano także uczestników wszystkich organizowanych przez CPE wydarzeń. Udział w warsztatach deklarowali również uczestnicy poprzedniej edycji, a wiele nowych osób uzyskało informację o tych warsztatach właśnie od nich, co potwierdza, iż program szkoleniowy CPE odgrywa także bardzo istotną rolę siecującą oraz przyczynia się do tego, iż Centrum staje się inicjatywą rozpoznawalną wśród przedstawicieli środowiska edukacyjnego i animacyjnego.

Ze względu na aktywizujące metody pracy, ilość miejsc podczas warsztatów była ograniczona, dlatego konieczna okazała się wstępna selekcja zgłoszeń, której dokonał zespół CPE na podstawie informacji uzyskanych od osób, deklarujących chęć udziału. W terminie przewidzianym regulaminem wpłynęło 51 zgłoszeń. Ostatecznie do udziału w warsztatach zakwalifikowano po 19 osób, stosując te same kryteria, które przyjęto w pierwszym roku realizacji projektu CPE: 1) równomierną reprezentację środowiska „kultury” i środowiska oświatowego; 2) parytet dla osób reprezentujących mniejsze i słabiej rozpoznawane instytucje i organizacje pozarządowe oraz szkoły, a także dla początkujących animatorów i edukatorów; 3) parytet dla osób prowadzących działalność w mniejszych miejscowościach powiatu lub w peryferyjnych dzielnicach Poznania. Ostatecznie w zajęciach w obu cyklach wzięło udział: 11 nauczycieli, 9 reprezentantów instytucji kultury, 15 reprezentantów organizacji pozarządowych, 2 reprezentantów instytucji samorządowych.

1.4. Warsztaty a konkurs „Współdziałanie w kulturze”

Podobnie jak w pierwszym roku realizacji projektu CPE, warsztaty miały stanowić okazję do tego, aby uczestnicy uzyskali kompetencje niezbędne do opracowania dobrych wniosków i aplikowania w konkursie na realizację działań edukacyjno-kulturowych „Współdziałanie w kulturze”, który stanowi także jedną z głównych form działalności CPE. W przeciwieństwie jednak do edycji z 2014 roku, zespół CPE podjął decyzję, aby poszerzyć zasięg konkursu, dlatego udział w warsztatach nie był warunkiem aplikowania w nim. W konkursie zgłoszono 42 projekty, autorami 3 z nich byli uczestnicy warsztatów. W 2015 CK Zamek w ramach działalności CPE sfinansowało trzy zwycięskie projekty, każdy z nich kwotą ok. 10 tys. złotych, ale nabór wniosków był otwarty, a informacja o konkursie adresowana szeroko – do wszystkich animatorów i edukatorów działających w Poznaniu i powiecie poznańskim. Podobnie jak warsztaty, konkurs jako narzędzie promowania współpracy międzysektorowej służy jednak także podnoszeniu jakości działań edukacyjnych, a nie ich pomnażaniu. Aby zrealizować to założenie, w sytuacji, w której zaadresowaliśmy konkurs

do osób nieuczestniczących dotąd w warsztatach, uruchomiony został mechanizm kilkuetapowego konsultowania projektów przez członków zespołu CPE. Sam konkurs rozbity został więc na dwa etapy – składania wstępnych, uproszczonych opisów projektów oraz składania wniosków w pełnej wersji według zaproponowanego przez nas formularza. Na każdym etapie wnioski oceniane były przez komisję konkursową. W pierwszym etapie – złożoną z niezależnych ekspertów oraz reprezentantów CK Zamek i CPE, w drugim – złożoną jedynie z niezależnych ekspertów. Po pierwszym etapie, w wyniku którego wyłoniono 14 projektów, członkowie zespołu CPE przeprowadzili spotkania konsultacyjne (po dwa z każdym z autorów projektów), na których przekazali przede wszystkim wątpliwości i rekomendacje komisji konkursowej, dotyczące wniosków, a także najważniejsze warunki, jakie spełniać powinien dobry projekt animacyjny i edukacyjny. Udzielali także pomocy organizacyjnej, porad na temat podmiotów, z którymi warto nawiązywać współpracę, informacji kontaktowych, itp.

Każde z rozwiązań – ściśle powiązanie konkursu z warsztatami (2014) oraz otwarty nabór w konkursie i spotkania konsultacyjne (2015) – miało swoje dobre i złe strony. Wnioski z tegorocznej edycji zawarte są w dalszych częściach tego opracowania. Porównanie dwóch zastosowanych przez nas rozwiązań pozwala jednak na rekomendowanie w przyszłości optymalnej formy działania, która łączy warianty z 2014 i 2015 roku. Po pierwsze zatem – udział w warsztatach bez wątplenia gwarantuje lepsze przygotowanie uczestników konkursu do proponowania atrakcyjnych, nowatorskich i opartych na realnej współpracy międzysektorowej projektów. Projekty zgłaszane w konkursie w 2014 roku były już na etapie wstępnym lepiej przemyślane, ich autorzy mieli większą świadomość celów Centrum Praktyk Edukacyjnych oraz idei edukacji kulturowej, którą Centrum promuje. W wypadku 2015 roku – a więc w sytuacji, kiedy konkurs był otwarty – część wniosków świadczyła o tym, iż ich autorzy potraktowali CPE po prostu jako dodatkowe źródło finansowania, nie wiążąc ściśle celów własnej działalności z celami projektu CPE. Po drugie jednak – dwuetapowość konkursu i mechanizm konsultacji, zastosowane w edycji 2015 – spotkały się z bardzo dobrym przyjęciem uczestników. W rozmowach z zespołem CPE zwracano uwagę, że to jedyny konkurs w działalności kulturalnej,

w którym takie konsultacje prowadzi się, i że ma to walor szkoleniowy. Ten ważny wniosek wynikał także z ewaluacji projektu w 2014 roku, ponieważ już wówczas uczestnicy warsztatów i konkursu wskazywali, że istotną rolą, jaką CPE powinno odgrywać w środowisku edukacyjno-kulturowym i animacyjnym, jest właśnie rola punktu konsultacyjnego, który wspiera planowanie i realizowanie przedsięwzięć kulturalnych. Konsultacje umożliwiły także ulepszanie i rozwijanie wstępnych pomysłów, co jest szczególnie ważne dla podmiotów, prowadzących swoją działalność od niedawna lub realizujących projekty po raz pierwszy. Rekomendowana przez nas ostateczna formuła programu szkoleniowego i powiązanego z nim konkursu łączy zatem założenia edycji z 2014 i 2015, i przedstawiona jest w schemacie, który stanowi załącznik do niniejszego opracowania.

1.5. Program warsztatów, prezentowane zagadnienia i metody pracy

Program warsztatów obejmował dwa niezależne cykle, z których każdy składał się z sześciu czterogodzinnych, autorskich warsztatów. Wśród zaproszonych gości znalazły się osoby uznane w środowiskach animacji i edukacji kulturowej w Polsce ze względu na inicjowanie najlepszych, najbardziej progresywnych praktyk edukacyjnych. Do udziału w tegorocznej edycji zaprosiliśmy przy tym instruktorów, którzy prowadzili już warsztaty dla CPE, ale grono to poszerzyliśmy o nowe osoby i problematykę, dotąd niepodjętą. Merytorycznie warsztaty ponownie programowane były w oparciu o cztery moduły tematyczne:

- a. organizacja i zarządzanie projektem,
- b. metodyka pracy z różnymi grupami,
- c. nowe obszary edukacji kulturowej,
- d. sztuka w działalności edukacyjnej i animacyjnej.

Każdy z dwóch cykli obejmował warsztaty nawiązujące do tych czterech aspektów tworzenia projektów, same warsztaty były jednak także poświęcone zagadnieniom szczegółowym, wynikającym z konkretnego aspektu: mediom w zarządzaniu projektami, współpracy międzysektorowej,

diagnozie i współpracy ze społecznością lokalną, ewaluacji, metodom aktywizującym i pracy twórczej, teatrowi, fotografii, filmowi, sztukom plastycznym, edukacji muzealnej, edukacji wielokulturowej i sztuce partycypacyjnej.

Program cykli warsztatowych przebiegał następująco:

I CYKL

1. Od sztuki fotografii do wiedzy matematycznej. Wstęga Möbiusa czyli jak zmienić punkt widzenia o matematyce za sprawą fotografii
Prowadzenie: dr hab. Małgorzata Makiewicz (Uniwersytet Szczeciński)
2. Warsztaty intermedialne
Prowadzenie: Paweł Kula (Akademia Sztuki w Szczecinie)
3. Stacja Szamocin – miejsce realizacji projektów edukacyjnych, artystycznych i socjokulturalnych. Metody animacji i współdziałania z lokalnymi społecznościami oraz organizacjami pozarządowymi. Dobre praktyki, pozytywne rezultaty i sposoby rozwiązywania problemów
Prowadzenie: Luba Zarembińska (Studio Form Edukacyjno-Artystycznych)
4. Od początku. Nowe podejście do ewaluacji działań edukacyjno-kulturalnych
Prowadzenie: Kaja Dziarmakowska, Maja Durlik (Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”)
5. „Recepta na sztukę”
Prowadzenie: dr Barbara Kaczorowska, Agnieszka Wojciechowska-Sej (Dział Edukacji, Muzeum Sztuki w Łodzi)
6. Jak się poruszać w świecie nowych mediów, realizując projekty edukacyjne i kulturalne?
Prowadzenie: Katarzyna Sawko

II CYKL

1. Edukacja medialna
Prowadzenie: Maja Pawlikowska (Dział Edukacji, Muzeum Sztuki w Łodzi)

2. Edukacja wielokulturowa w praktyce, czyli jak dostrzec różnice kulturowe
Prowadzenie: dr Izabela Czerniejewska (Centrum Badań Migracyjnych UAM)
3. Kreatywność – istota i kontekst
Prowadzenie: Maria Parczewska (Laboratorium Edukacji Twórczej, CSW Zamek Ujazdowski w Warszawie)
4. Zataczać coraz szersze kręgi. O strategiach pracy z widzem
Prowadzenie: Justyna Sobczyk (Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego w Warszawie)
5. Razem czy osobno? Plusy i minusy projektów partnerskich
Prowadzenie: dr Joanna Orlik (Małopolski Instytut Kultury)
6. Sztuka jako środek drażniący
Prowadzenie: Alicja Rogalska, Magda Fabiańczyk

Program obu cykli został tak pomyślany, by, jak już wcześniej wspomniano, rozwijać i uzupełniać różne kompetencje – tak związane z organizacją działań edukacyjno-kulturalnych, jak i z metodyką czy strategiami ich prowadzenia. Prowadzący zajęcia (np. Paweł Kula czy Maja Pawlikowska) realizując warsztaty w określonej formie – proponowali i opowiadali także o alternatywnych sposobach realizacji danych działań – w zależności od zapotrzebowania grupy, wieku czy dostępnych materiałów.

2. WARSZTATY W OPINII UCZESTNIKÓW

Informacje zwrotne na temat przebiegu warsztatów uzyskiwaliśmy w bezpośrednich rozmowach z ich uczestnikami, na zakończenie każdego z cykli odpowiadali oni także na 10 ankietowych pytań otwartych. Kwestionariusz obejmował pytania o: a) atrakcyjność programu całego cyklu warsztatów oraz atrakcyjność poszczególnych zajęć; b) poziom trudności warsztatów; c) problematykę, która wymagałaby kontynuacji; d) organizację warsztatów; e) deklarację chęci udziału w kolejnych edycjach; f) jakość organizacji warsztatów; g) mocne strony programu; h) słabe strony programu. Formularz obejmował także część, w której uczestnicy mogli się dzielić

dotychczasowymi uwagami. Podczas I cyklu warsztatów wypełniono 9 kwestionariuszy, podczas drugiego – 12. Kwestionariusze miały charakter anonimowy i wypełniały je tylko osoby obecne podczas ostatnich zajęć.

2.1. Mocne strony

Merytoryczna ocena całego programu warsztatów – jest jednoznacznie pozytywna, choć uczestnicy wymieniali też pojedyncze warsztaty, które uznawali za najmniej przydatne, słabo związane z ich codzienną praktyką lub zbyt „teoretyczne” z punktu widzenia ich codziennej działalności zawodowej. Przeważnie podkreślali jednak w swych wypowiedziach, że nie wpływa to na ich ogólną pozytywną ocenę całego programu. W odpowiedziach pojawiały się przede wszystkim wskazania na różnorodność proponowanych treści, komplementarność poszczególnych zajęć i nawiązywanie do różnych aspektów pracy animacyjnej i edukacyjnej, możliwość weryfikowania wiedzy na bieżąco i w dyskusji z prowadzącymi, aktywizujące metody i pracę zespołową, otwartość prowadzących, ich doświadczenie i kompetencje. Zwracano uwagę na różnorodne techniki pracy, wprowadzanie nowych zagadnień, pokazywanie działalności edukacyjno-kulturowej z różnych perspektyw. Poziom trudności oceniano jako zadowalający – poszczególne zajęcia opisywane są jako „jasne”, „zrozumiałe”, „klarowne”, choć uczestnicy zwracali też uwagę na to, iż w przystępnej formie prezentowano treści dla nich nowe lub że mieli okazję pogłębić znacząco wiedzę na temat zagadnień, które były im już znane. Jeśli pojawiają się uwagi krytyczne, a dotyczą one pojedynczych warsztatów, uczestnicy wskazują w nich przeważnie na to, że warto byłoby ograniczyć część prezentacyjno-wykładową na rzecz pracy zespołowej i technik aktywizujących. Za najlepsze uznano warsztaty Marii Parczewskiej, Joanny Orlik, Barbary Kaczorowskiej i Agnieszki Wojciechowskiej-Sej oraz Pawła Kuli.

Organizacja – wyjątkowo pozytywnie oceniono organizację warsztatów. W kilku kwestionariuszach jako bardzo ważny ich aspekt wymieniano obecność członków Zespołu CPE w ich trakcie, możliwość rozmowy i konsultowania na bieżąco swoich pomysłów. Pozytywnie odbierano też takie aspekty organizacji szkoleń, jak wspólne posiłki, przerwy, które

służyły integracji grupy i dyskusjom z prowadzącymi, itp. Za pozytywny aspekt organizacji obu cykli uznano także ich termin (sobota).

Przydatność konkretnych warsztatów – w ankietach podkreślano przydatność każdego z warsztatów, wśród cech decydujących o tej przydatności wskazywano przede wszystkim na „wiedzę przekładaną na praktykę”, „uczenie się przez działanie”, wielość metod, technik i zagadnień, które mogą być dla uczestników inspirujące w dalszej pracy lub które wprost przeniesić można na własne projekty. Za najbardziej przydatne uznano zajęcia dotyczące nowych mediów, ale także zajęcia z ewaluacji projektów oraz współpracy międzysektorowej i realizacji projektów opartych na partnerstwach.

Praca w grupie – w większości wypowiedzi uczestnicy zwracają uwagę na bardzo dobrą atmosferę pracy, możliwość dzielenia się swoimi spostrzeżeniami oraz dyskusowania o swoich własnym pomysłach i projektach, choć pojawiła się także jedna wypowiedź, wskazująca na słabą integrację grupy.

2.2. Słabe strony

Merytoryczna ocena całego programu obu cykli warsztatów – w ankietach nie pojawiają się wskazania świadczące o negatywnych ocenach całości programu, przeważają opinie bardzo pozytywne i entuzjastyczne. Uczestnicy raczej wskazywali na to, które z wątków należy kontynuować lub które problemy nie zyskały wystarczającego rozwinięcia (np. problematyka pozyskiwania funduszy, pisania projektów, zarządzania projektami, itp.).

Organizacja – mimo zmiany formuły czasowej organizacji warsztatów w kilku ankietach podobnie jak w zeszłym roku zwrócono uwagę na intensywność pracy i kumulację różnych zagadnień w krótkim czasie. Wprawdzie w większości ankiet uczestnicy podkreślają, że termin sobotni był bardzo dobrze wybrany, ale niektórzy z nich woleliby, aby poszczególne zajęcia trwały krócej, sam cykl warsztatów mógłby wówczas trwać dłużej. W dwóch ankietach zwracano także uwagę na uciążliwe zmiany miejsca pracy i konieczność przemieszczania się po Centrum Kultury Zamek. W jednej proponowano krótsze, ale częstsze przerwy.

Przydatność konkretnych warsztatów – w 9 na 21 ankiet wymienia się pojedyncze zajęcia jako mniej przydatne od innych (np. L. Zarembińskiej, J. Sobczyk, A. Rogalska i M. Fabiańczyk) ze względu na dysproporcję między częścią prezentacyjną i praktyczną oraz odległość podejmowanych zagadnień od doświadczeń uczestników.

2.3. Rekomendacje uczestników

Zmiany w programie – w większości ankiet zwracano uwagę nie tyle na konieczność zmian w konstrukcji programu, ile na rozwinięcie konkretnych wątków: a) pisanie projektów i zdobywanie funduszy; b) praca z konkretnymi grupami docelowymi; c) nowe media w pracy animacyjnej.

Praca metodą case study – w kilku ankietach zwrócono także uwagę na zmianę formuły warsztatów, na cykl spotkań, w ramach których pracuje się zespołowo metodą case study – a więc podejmując w ciągu kilku spotkań pracę nad jednym, konkretnym projektem, tak aby omówić i przetestować wszystkie aspekty tej pracy.

Warsztaty prowadzone przez Zespół CPE – w jednej z ankiet pojawiła się też sugestia, aby Zespół CPE zaproponował własny warsztat, oparty o doświadczenia realizacji tego projektu.

3. PODSUMOWANIE

Podobnie jak w poprzedniej edycji, tak i tym razem formą ewaluacji warsztatów była także ich bezpośrednia obserwacja przez członków zespołu CPE. Ze względu jednak na zmianę formuły (dwa cykle trwające łącznie przez dwa miesiące) cztery osoby, wchodzące w skład Zespołu, uczestniczyły w różnych warsztatach, tak aby obserwacji poddać wszystkie zajęcia w cyklu, choć zdarzało się, że w konkretnych zajęciach uczestniczyły dwie, trzy osoby. Podobnie jak w poprzednim roku członkowie zespołu CPE pełnili podczas warsztatów kilka funkcji: a) prowadzili ich ewaluację; b) współuczestniczyli aktywnie we wszystkich ćwiczeniach; c) sprawowali opiekę organizacyjną nad uczestnikami; d) promowali ideę projektu, jakim jest CPE wśród uczestników. Wnioski z obserwacji prezentujemy poniżej.

3.1. Mocne strony

Integracja środowisk i możliwość porównania różnych doświadczeń – niezwykle ważnym aspektem formowania się grup warsztatowych w ramach projektu CPE jest to, że integrują one reprezentantów środowiska oświatowego, pracowników instytucji kultury i urzędów, przedstawicieli organizacji pozarządowych – środowisk, które, paradoksalnie, wcale nieczęsto spotykają się we wspólnej pracy i przy okazji rozmowy nad konkretnymi przedsięwzięciami. W przeciwieństwie do poprzedniej edycji, ważnym aspektem warsztatów w 2015 roku było to, że udział w nich wzięli w przeważającej mierze młodzi edukatorzy i animatorzy, a więc osoby, które dopiero gromadzą doświadczenia i nawiązują kontakty, a wówczas aspekt sieciujący podobnych przedsięwzięć staje się tym ważniejszy.

Prezentacja dobrych praktyk i autorskich metod – program obu cykli warsztatowych udało się ponownie zbudować wokół doświadczeń i umiejętności wybitnych specjalistów z polskich instytucji kultury, naukowych, edukacyjnych czy trzeciego sektora. Poziom warsztatów był w większości przypadków bardzo wysoki, ale ich najważniejszym aspektem okazało się to, że były inspirujące, zwłaszcza dla młodych animatorów i edukatorów, oraz że wskazały najlepsze praktyki i inicjatywy, do których warto sięgać, planując własną działalność. Przygotowanie i kompetencje prowadzących, ich bogaty dorobek, różnorodność doświadczeń, które prezentowali, były wielokrotnie podkreślane zarówno w rozmowach z nami, jak i w ankietach. Warsztaty tym samym pozwalają uczestnikom zbudować mapę najlepszych ośrodków, inicjatyw i projektów w Polsce i korzystać ze sprawdzonych wzorów. Co więcej, uczestnicy z bardzo różnorodnymi oczekiwaniami są w stanie znaleźć w programie zajęć działania znacząco odbiegające od ich własnych praktyk, a tym samym zapoznać się z zupełnie nowymi podejściami i pomysłami na działalność edukacyjno-kulturalną.

Całościowe ujęcie problematyki edukacji kulturowej, a jednocześnie prezentacja jej nieoczywistych obszarów – program warsztatów ponownie obejmował zarówno organizacyjne, jak i metodyczne, społeczne, komunikacyjne i twórcze aspekty realizacji działań z zakresu edukacji kulturowej. Udało się przy tym zaprezentować także nowe, a z punktu widzenia

uczestników również nieoczywiste obszary tej działalności: sztukę społecznie zaangażowaną i partycypacyjną, pedagogikę teatru, nowe media w edukacji przedmiotowej (fotografia w edukacji matematycznej), edukacja wielokulturowa i problematyka mniejszości etnicznych oraz uchodźców w Polsce. W ten sposób program warsztatów stał się odzwierciedleniem szerokiego, promowanego przez CPE ujęcia edukacji kulturowej, w którym jej tradycyjne obszary (edukacja przez sztukę i do sztuki) uzupełnione są o zagadnienia, wskazujące na rangę kompetencji kulturowych w życiu społecznym w ogóle. Jednocześnie program skonstruowany był tak, aby podejmować praktyczne zagadnienia zarządzania projektami, a jednocześnie inspirować do krytycznego, refleksyjnego planowania ich celów i tematów. Z kwestii praktycznych na przykład, ważne, a nowe dla uczestników zagadnienia stanowiły kwestie ewaluacji i autoewaluacji oraz multimedialnych narzędzi do zarządzania projektami zespołowymi.

3.2. Słabe strony

Rozmycie procesu grupowego – wydłużenie każdego cyklu na trzy weekendy, skrócenie warsztatów tylko do jednodniowych spotkań, realizacja dwóch niezależnych cykli bez wątplenia wpłynęły na komfort pracy – wynikały ze wskazań uczestników poprzedniej edycji na temat tego, że warsztaty były bardzo męczące i intensywne. Miało to jednak swoją negatywną stronę – niezwykle ważnym aspektem takiej pracy jest bowiem zachodzący w jej trakcie proces grupowy (od dystansu, przez konfrontację doświadczeń, a nawet konflikt, po uzgodnienie stanowisk i integrację). Taki proces – bardzo skuteczny również ze względu na dalszą współpracę z CPE oraz współpracę z innymi uczestnikami warsztatów – miał miejsce podczas edycji 2014, w tym roku natomiast formuła organizacyjna spowodowała, że dużo łatwiej było potraktować cykl jako serię niezależnych od siebie zajęć, przychodzić tylko na niektóre z nich. Nie skłaniało to także do nawiązywania tak silnych relacji zarówno z zespołem CPE, jak i z pozostałymi uczestnikami. Relacji, które mogłyby owocować nawiązywaniem realnych partnerstw oraz chęcią kontynuowania pracy na warsztatach we wspólnych projektach, zgłaszanych do konkursu. Proces grupowy wymaga

warunków laboratoryjnych, których przy takiej organizacji czasowej nie udało się stworzyć.

Brak „ramy” (uspójniającego komentarza oraz dyskusji podsumowujących) – słabą stroną było również to, że ze względu na zmianę organizacji czasowej warsztatów zespół CPE musiał się podzielić obowiązkiem uczestnictwa w poszczególnych zajęciach. Spowodowało to, że w przeciwieństwie do edycji z 2014 roku nie zaistnieliśmy w świadomości uczestników jako zespół realizujący wspólny projekt, ale jako poszczególne osoby. Co ważne również – poważnym błędem ze strony zespołu CPE było to, iż poszczególnym warsztatom brakowało komentarza, który wprowadzałby uczestników nie tylko w konkretne zagadnienia, ale także w cele i założenia CPE, a także miejsce samych warsztatów w tych założeniach. Zabrakło również, bardzo ważnych w poprzedniej edycji, dyskusji podsumowujących każdy dzień warsztatów. Tę słabą stroną można powiązać z wskazanym wcześniej rozmyciem procesu grupowego, bowiem „rama” w postaci dyskusji, komentarzy i podsumowań w większym stopniu integrowałaby każdą z grup i nie tylko uczyniłaby cykle bardziej spójnymi, ale umożliwiłaby również bardziej intensywną wymianę doświadczeń między uczestnikami i zespołem CPE.

Zerwanie związku między warsztatami a konkursem – służyło poszerzeniu grona beneficjentów samego konkursu, ale jednocześnie wpłynęło na rozumienie roli działań konkursowych w projekcie CPE przez podmioty, które postanowiły w tym konkursie wystartować. Zgłoszeń było znacznie więcej, dla części wnioskujących konkurs był jednak tylko kolejną „linią grantową” na działalność kulturalną, która dostępna jest w Poznaniu, nie miał jednak związku z założeniami projektu CPE, których wnioskodawcy nie znali. Zdecydowało to o jakości złożonych w pierwszym etapie pomysłów (zwłaszcza o niezrozumieniu roli takich aspektów projektu, jak współpraca międzysektorowa i realne partnerstwo oświata/kultura, ewaluacja, diagnoza). Z drugiej strony uniezależnienie od siebie warsztatów i konkursu pozwoliło na zrealizowanie tego drugiego w bardziej złożonej formule, która silniej uwzględniała mechanizm konsultowania. Po doświadczeniach z dwóch edycji warsztatów i konkursu proponujemy więc połączenie dwóch rozwiązań: a) uwarunkowania udziału w konkursie uczestnictwem w warsztatach (rozwiązanie z edycji 2014); b) dwuetapowość konkursu

i konsultację (2015). Optymalną formułę relacji między warsztatami a konkursem przedstawia schemat poniżej.

3.3. Schemat – warsztaty a konkurs (rekomendowany model na dalsze lata realizacji projektu)

ETAP	ZADANIA UCZESTNIKÓW KONKURSU	ZADANIA OPERATORA
Warsztaty edukacji kulturowej	Obowiązkowy udział w warsztatach	Opracowanie regulaminu udziału w warsztatach i konkursie, organizacja warsztatów, obserwacja i ewaluacja warsztatów
Nabór wniosków w konkursie (wersja uproszczonej)	Znalezienie partnera projektu i opracowanie wniosku w wersji uproszczonej	Nabór wniosków, udzielanie informacji uczestnikom
Wybór 15 wniosków		Ustalenie składu komisji konkursowej (niezależni eksperci i reprezentanci operatora)
Konsultacje I	Udział w konsultacjach I	Utworzenie zespołu konsultującego wnioski (reprezentanci operatora) i przeprowadzenie jednego spotkania z każdym z wnioskujących
Konsultacje II	Udział w konsultacjach II	Utworzenie zespołu konsultującego wnioski (reprezentanci operatora) i przeprowadzenie jednego spotkania z każdym z wnioskujących
Wniosek w wersji rozbudowanej	Opracowanie wniosku w wersji rozbudowanej	Nabór wniosków w wersji rozbudowanej
Wybór 3 wniosków		Ustalenie składu komisji oceniającej (tylko eksperci niezależni) i organizacja jej pracy, ogłoszenie wyników
Realizacja projektów	Podpisanie umowy z operatorem (zwycięzcy konkursu), realizacja projektów	Wsparcie organizacyjne i obsługa finansowa projektów, obserwacja i ewaluacja projektów

EWALUACJA PROJEKTÓW REALIZOWANYCH W RAMACH KONKURSU „WSPÓŁDZIAŁANIE W KULTURZE”, ORGANIZOWANEGO PRZEZ CPE W 2015 ROKU

Jak już pisaliśmy wcześniej, w ubiegłorocznej (2014) edycji projektu „Centrum Praktyk Edukacyjnych” konkurs regrantingowy połączony był ściśle ze zorganizowanymi wcześniej warsztatami z zakresu edukacji kulturowej. Wówczas prawo do zgłoszeń mieli ci uczestnicy warsztatów, którzy – w porozumieniu z „zewnętrznymi” partnerami – niejako w praktyce chcieliby i umieliby pokazać, jak przebiega zawiązanie międzysektorowej (pomiędzy sektorem kultury a sektorem edukacji) współpracy. Nie zawsze w owych projektach pożądana współpraca wybrzmiała, nie zawsze planowane działania poprzedzone były diagnozą (by wskazać najczęstsze błędy i niedociągnięcia, wynikające z zeszłorocznego podsumowania), jednak – także po licznych konsultacjach autorów z członkami CPE – udało się wyłonić trzy zwycięskie projekty. Wszystkie trzy zrealizowano, wszystkie trzy poddane zostały ewaluacji i opisane w raporcie z działań CPE z 2014 roku².

Bieżący rok działalności Centrum Praktyk Edukacyjnych – w zakresie organizacji warsztatów i konkursu – zawierał nieco inną propozycję. O ile cel główny konkursu regrantingowego („propagowanie współdziałania pomiędzy podmiotami reprezentującymi sferę kultury i sferę edukacji w realizowaniu przedsięwzięć z zakresu edukacji i animacji kulturowej, a także wspieranie tego rodzaju współpracy”) w tej zasadniczej części nie zmienił się, o tyle sama struktura – po pierwsze – nie wynikała bezpośrednio z warsztatów (w najbardziej oczywistym wymiarze: uczestnictwo w konkursie nie wymuszało wzięcia udziału we wcześniejszych warsztatach), po drugie – sam przebieg konkursu był, w stosunku do poprzedniej edycji, dwuetapowy (o zaletach i wadach obu systemów, a także o wynikających z tego dwuletniego doświadczenia rekomendacjach można przeczytać więcej w części wstępnej rozdziału dotyczącego ewaluacji warsztatów: 1.4. *Warsztaty a konkurs „Współdziałanie w kulturze”*).

Tu tylko warto przypomnieć, że sama idea dwuetapowości powstała w wyniku tej części ewaluacji konkursu 2014, z której wyraźnie wybrzmiały spore niedociągnięcia projektów konkursowych, wymagających zdecydowanie większej pomocy ze strony organizatorów, pomocy głównie

2. Por. www.cpe.poznan.pl/wp-content/uploads/2015/01/Raport_autoewaluacyjny_Dzia%C5%82ania_-CPE_w_2014_roku.pdf.

polegającej na bardziej skrupulatnych i merytorycznych konsultacjach. W pierwszym etapie zatem wymagano jedynie zgłoszenia **koncepcji projektu**, z krótkim opisem celów, potrzeb, przewidywanych efektów oraz grupy uczestników. Z 42 nadesłanych propozycji komisja konkursowa wybrała – zgodnie z regulaminem³ – 14 projektów do kolejnego etapu. W skład komisji weszły następujące osoby: Anna Mazur (Wydział Kultury Urzędu Miasta w Poznaniu), Agata Wittchen-Barełkowska (Teatr Nowy w Poznaniu), Leszek Karczewski (Muzeum Sztuki w Łodzi), Maciej Szymaniak (Centrum Kultury ZAMEK), Marta Kosińska (Instytut Kulturoznawstwa UAM, CPE). Członkowie komisji przyjęli, że wśród kryteriów oceny wniosków należałoby przede wszystkim wziąć pod uwagę: podjęcie idei konkursu (czyli „współdziałanie w kulturze”); dobre rozpoznanie grup odbiorczych; procesowość (procesualność) projektu; kompetencje i doświadczenie wnioskodawców; inkluzyjność projektu; brak cech oferty komercyjnej.

Według regulaminu, autorzy projektów zakwalifikowanych do drugiego etapu zobowiązani byli w dalszej kolejności do:

1. Zdobycia partnera, z którym wspólnie będzie realizować projekt z zakresu animacji i edukacji kulturowej [...]
2. Przygotowania pełnej aplikacji konkursowej [...]
3. Pełnej współpracy z przedstawicielami CPE, z którym konsultuje wszystkie działania podejmowane w ramach przygotowania aplikacji konkursowej, co w szczególności oznacza: weryfikację założeń projektu, sprawdzenie, czy projekt będzie odpowiadał na potrzeby zadeklarowanych grup odbiorców, weryfikację harmonogramu i planowanego budżetu.

Właśnie ostatni punkt przytoczonego tu fragmentu regulaminu wymaga krótkiego komentarza ze względu na nową formułę konkursu. Członkowie CPE przeznaczili odpowiednią liczbę spotkań, by z każdym z 14 zakwalifikowanych do drugiego etapu autorów projektu porozmawiać na temat szczegółów związanych z charakterem nawiązanego partnerstwa,

konieczności przeprowadzenia diagnozy potrzeb, planowanego przebiegu projektu, wreszcie harmonogramu i budżetu. Uznaliśmy, że w każdy projekt powinien być omówiony co najmniej dwukrotnie, w praktyce zaś spotkania te polegały na przepracowaniu, przedyskutowaniu kolejnych punktów **pełnej aplikacji konkursowej**, o wiele bardziej szczegółowej w stosunku do „zarysu” z pierwszego etapu. Autorzy, najczęściej – w miarę możliwości – już wspólnie z partnerami podjętej współpracy, rozmawiali z członkami CPE na temat kolejnych wersji swojej aplikacji.

Wyboru trzech zwycięskich projektów dokonywała komisja tym razem złożona już wyłącznie z zewnętrznych ekspertów, specjalizujących się w animacji i edukacji kulturowej: Anna Mazur (Wydział Kultury Urzędu Miasta w Poznaniu), Agata Wittchen-Barełkowska (Teatr Nowy w Poznaniu), Magdalena Parnasow-Kujawa (Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu), Barbara Kaczorowska (Muzeum Sztuki w Łodzi). Co ciekawe, dyskusji i głosowaniu poddanych zostało ostatecznie 11 zgłoszeń, ponieważ troje autorów na pewnym etapie i z różnych względów wycofało się z kontynuacji projektu. W ramach przyjętych kryteriów oceny dołączono – do zestawu z obrad pierwszego etapu – także punkt dotyczący przemyślanego i proporcjonalnego budżetu (nagrodą była realizacja projektu o budżecie 10.000 zł brutto).

Realizacja spisanych poniżej trzech zwycięskich projektów poddana została ewaluacji przez członków CPE i opisana w dalszych częściach niniejszego raportu:

1. Agata Nowczyk-Łokaj, „Czytam całym sobą”
2. Natalia Adamczyk, „Świat jest bliżej, niż myślisz”
3. Paweł Głogowski, „Miasto dzieci”

W wyniku wszystkich rozmów na wszystkich etapach konkursu oraz po lekturze kilku wersji wszystkich wniosków, a także po obserwacji zrealizowanych już projektów, można pokusić się o wyciągnięcie kilku generalnych wniosków na temat jakości projektów:

1. Bardzo wiele błędów czy nieporozumień wynikało z braku merytorycznego przygotowania uczestników (często początkujących

3. www.cpe.poznan.pl/ad/regulamin-konkursu-wspoldzialanie-w-kulturze/

w pracy animacyjno-edukacyjnej), którą to lukę, chociażby punktowo, wypełniały zeszłoroczne warsztaty jako warunek uczestnictwa w konkursie;

2. Idea współpracy międzysektorowej – jako nadrzędne hasło konkursu – często rozumiana była opacznie, na przykład jako rodzaj „honorowego patronatu” danej instytucji nad projektem, jako współpraca dwóch osób, które w rzeczywistości nie wnoszą do projektu potencjału reprezentowanych przez siebie instytucji, wreszcie jako partnerstwo fikcyjne, polegające na „użyczeniu” sobie koniecznego sprzętu czy pomieszczeń. Można nawet stwierdzić, że zabrakło tu w ogóle nieco szerszego myślenia o partnerstwach, brania pod uwagę bardziej rozległej sieci aktorów społecznych niż w oczywisty sposób wyłaniających się z projektu, także tych „nowych”, którzy pojawiają się dopiero w trakcie realizacji przedsięwzięcia;
3. Niejednokrotnie na dyskutowanych projektach ciążył błąd przeszacowania – co dotyczy zarówno liczby uczestników, jak i terminu, w którym projekt powinien się rozpocząć i zakończyć (krótki czas realizacji okazał się tu podstawową trudnością, niemniej powinien on być wzięty od razu pod uwagę);
4. Powtórzyć musimy w tym miejscu bodaj najczęstszy błąd także zeszłorocznych projektów konkursowych, czyli brak pogłębionej diagnozy środowiska, w którym realizowana miała być inicjatywa (chodzi tu, oczywiście, o bardziej długotrwałe, ujawniające potrzeby i oczekiwania proces niż pośpieszny rekonesans wykonany na potrzeby konkursu). Co rozumiały, o wiele lepiej prezentowały się w tej materii projekty osób, które – pracując już jakiś czas w danym środowisku – mogły wykazać się doświadczeniem i wykorzystać swe obserwacje w nowym przedsięwzięciu.

1. WARSZTATY „CZYTAM CAŁYM SOBĄ”

Agata Nowaczyk-Łokaj

W ewaluacji projektu, jak i jego genezie nie można zapominać o obecnej w tle koncepcji edukacji nawiązującej do tradycji wychowania dzieci w oparciu o zasady pedagogiki Montessori i w zgodzie z metodyką waldorfską. Podążanie za dzieckiem i jego potrzebami rozwojowymi, swoboda i autonomia dziecka oraz wspieranie jego naturalnej ciekawości stanowią główne filary tego podejścia. Nośnikiem harmonijnego, zarówno intelektualnego, jak i fizycznego rozwoju dziecka jest kreatywna, wielozmysłowa zabawa. W projekcie Agaty Nowaczyk-Łokaj „Czytam całym sobą” zabawa była budowana wokół konkretnego tematu książki (seria książeczek poświęconych przygodom Maksa, m.in. „Pieluszką Maksa”, „Nocnik Maksa”, „Wózek Maksa”) i ukierunkowana była przede wszystkim na jego twórcze *przeżycie*, a także doświadczenie w jej ramach *przygody*. Projektowana sytuacja zabawy – w założeniu - przypominać ma otwarty plac budowy, gdzie wyobraźnia dzieci nie jest niczym ograniczona. Wspierała się ona także na przekonaniu, jak pisze w podsumowaniu autorka projektu, że „wielozmysłowa zabawa wokół książki intensywnie wzmacnia przekaz literacki i graficzny, pomaga dzieciom odczuć emocjonalnie oraz zrozumieć zawarte w książce wartości oraz sprowokować do działań edukacyjnie i kulturowo rozwojowych”. Udział najmniejszych dzieci w kulturze został pomyślany i zrealizowany w trybie „radosnego uczestnictwa”.

Projekt „Czytam całym sobą” skierowany był do dwóch grup odbiorczych: nauczycieli w żłobkach publicznych oraz dzieci w wieku żłobkowym (w szczególności dzieci w wieku ok. 10-mcy – 3 lata). Koordynatorka projektu realizowała zajęcia sensoryczne w czterech placówkach Zespołu Żłobków nr 1 w Poznaniu: Balbince, Calineczce, Kreciku i Ptysiu. W ramach prowadzonych działań udział wzięło ok. 250 dzieci w wieku od 1 roku do 3 lat i oraz 24 opiekunów. Szkoda, że projekt w żadnym stopniu nie uwzględniał rodziców dzieci uczestniczących w zajęciach sensorycznych. Włączenie kolejnej grupy odbiorczej nie tylko zwiększyłoby zakres realizowanych partnerstw. Pozyskanie akceptacji rodziców wydaje się być kluczowym

aspektem uruchamiającym zmianę postawy nauczycieli i wychowawców żłobków wobec zajęć mających charakter sensoryczny, a mniej „szkolny”.

Podstawowym celem projektu było stworzenie sytuacji wymiany doświadczeń w zakresie pracy z książką, wokół której buduje się doświadczenie sensoryczne. Po drugie, było nim wzajemne zrozumienie faktycznych możliwości i chęci realizowania zajęć sensorycznych wokół literatury w wybranych żłobkach publicznych oraz, po trzecie, propagowanie procesualnego podejścia do pracy z najmłodszymi dziećmi. Jednym z podstawowych wyzwań dla realizacji tak postawionych zadań pozostawały rozbieżne na wstępie i instytucjonalnie trudne do zmiany warunki pracy opiekunów z dziećmi, odbiegające od „idealnego” i komfortowego modelu 1 dziecko – 1 opiekun. W codziennej praktyce żłobków publicznych praca z dziećmi nieczęsto przyjmuje charakter indywidualnej relacji. Organizacja pokazowych zajęć sensorycznych dla większej grupy maluchów różniła się także od dotychczasowych doświadczeń autorki projektu, która w swojej ofercie komercyjnej, działającej pod nazwą „Warsztaty Agaty”, pracuje z dziećmi w sposób zindywidualizowany, a także opiera swoje działania na relacji rodzic-dziecko.

Poza odmiennymi warunkami pracy opiekunów w żłobkach dużym wyzwaniem dla realizacji założonych celów pozostawał również daleki od nastawienia na doświadczenie sensoryczne ustalony ogólnie i „ugładzony” rytm zajęć zorientowanych na cel i efekty. W tym kontekście zajęcia Agaty Nowaczyk-Łokaj jawią się jako spektakularne przynajmniej w podwójnym sensie. Po pierwsze, estetyka samej zabawy jest niezwykle atrakcyjna, porywająca zmysły dzieci, angażująca ich na wszystkich poziomach uwagi, a także efektowna pod kątem jej fotografowania. Po drugie, dynamika, którą tworzy charyzmatyczna osobowość Agaty Nowaczyk-Łokaj, w połączeniu z wykorzystaniem prostych rekwizytów, naturalnych materiałów oraz elementów ruchowych w wyjątkowy sposób sprzyja wchodzeniu dzieci w interakcje między sobą oraz z materialnością samej sytuacji zabawy. Spektakularność ta jednak nie ma nic wspólnego z władzą i zaborczością sił spektaklu, ale stanowi medium, za pomocą którego autorka projektu skutecznie tworzy demokratyczną sytuację spotkania z dziećmi. W tym kontekście różnica między estetyką „zwykłych” zajęć edukacyjnych

prowadzonych w żłobku a sensoryczną zabawą wydaje się nie tylko wynikać z niechęci, niemożliwości i instytucjonalnych ograniczeń placówek, ale przede wszystkim z odmiennych oczekiwań rodziców kierowanych pod adresem zajęć prowadzonych w żłobkach dla ich dzieci. Wyzwaniem dla procesualnego podejścia do pracy z dziećmi pozostawały więc przede wszystkim formułowane względem placówek oczekiwania rodziców pod kątem efektów zajęć. Małe dziecko ma się nie tylko czegoś nauczyć, powinno także wykazać efekty „zabawy” (rysunki, budowle, itp.). Działania pozbawione namacalnego rezultatu postrzegane są – w opinii opiekunów – przez rodziców jako strata czasu, którym dodatkowo towarzyszy brak higieny, bałagan i potencjalne niebezpieczeństwo. Wydaje się więc, że wizerunek żłobka jako publicznej, poważnej placówki opiekuńczo-wychowawczej stanowi znaczącą barierę w zmianie podejścia z „dyscyplinowania dziecka” na „podążanie za nim”.

Projekt „Czytam całym sobą” zakładał zbudowanie nowych partnerstw, między innymi pomiędzy Zespołem Żłobków nr 1 a Wydawnictwem ZAKAMARKI, które zajmuje się publikacją szwedzkiej literatury dla dzieci. Koordynatorka projektu zwraca uwagę w podsumowaniu działań, że zabrakło bezpośredniej relacji między partnerami, a kontakt odbywał się jedynie za jej pośrednictwem oraz zrealizowanych ankiet oraz wniosków z przeprowadzonych rozmów podsumowujących z personelem żłobka. „[...] bezpośrednia relacja pomiędzy Wydawnictwem a pracownikami Zespołu Żłobków odniosłaby bardziej namacalny efekt wymiany doświadczeń i realizacji zadań własnych pod wpływem nowych doświadczeń” – zwraca uwagę Agata Nowaczyk-Łokaj. Bardzo dobrze natomiast sprawdziła się współpraca koordynatorki projektu z Zespołem Żłobków oraz partnerstwo koordynatorka – Wydawnictwo ZAKAMARKI. Pozwala to jednak sądzić, że poza wykorzystaniem potencjału współpracy w ramach już istniejących partnerstw nie udało się zawiązać nowych. Szkoda, że w projekcie nie pomyślano o partnerstwach szerszej, mając także na uwadze z jednej strony wsparcie i autorytet instytucji, jaką jest Instytut Małego Dziecka, propagujący procesowe podejście do zajęć z dziećmi, z drugiej natomiast rodziców dzieci, a nawet przedstawicieli Urzędu Miasta odpowiedzialnych za politykę oświatową. Rozszerzenie partnerstw na te dodatkowe

podmioty pomogłoby nie tylko „przekonać nie do końca przekonanych”, ale zainicjować stałą relację wokół wspólnego interesu, jakim jest wszechstronny rozwój dziecka. Dodatkowo, dałoby szansę na trwanie projektu po jego zakończeniu w postaci na przykład trwałej współpracy placówki zajmującej się edukacją wychowawców z zakresu współczesnych koncepcji rozwoju dziecka, a także oferującą praktyczne szkolenia dla rodziców dzieci. Ten kierunek kontynuacji projektu wskazuje także jego autorka, Agata Nowaczyk-Łokaj.

Jednym z najważniejszych efektów projektu „Czytam całym sobą” jest sytuacja spotkania koordynatorki z personelem placówek żłobkowych, w ramach której doszło do negocjacji dotychczasowych przekonań i wyobrażeń wychowawców na temat możliwości prowadzenia zajęć sensorycznych z dziećmi. W ramach prowadzonych przez Agatę Nowaczyk-Łokaj spotkań ewaluacyjnych z opiekunami dało się zauważyć chęć rozszerzenia swoich dotychczasowych działań z małym dzieckiem o zajęcia sensoryczne wokół książki. Największa, niewyartykułowana, choć dająca się usłyszeć między wierszami bariera dla pokonania ustaloną rutyną działań wydaje się podszyta strachem przed „teatralnym”, a mniej „szkolnym” charakterem zajęć sensorycznych. Odgrywanie postaci, ekspresja, wspólne śpiewanie, swoboda, demokratyczny kontakt z dzieckiem wymaga umiejętności i zdolności spoza katalogu „świecącego przykładem” wychowawcy. Kolejnym wymiernym efektem prowadzonych działań jest przekonanie bardzo dużej części personelu do pracy z książką literacką i pojawienie się załączka chęci do przeformułowania koncepcji zajęć w celu zaangażowania wszystkich zmysłów dzieci, a także uznania dziecka za aktywnego uczestnika kultury.

2. PROJEKT „ŚWIAT JEST BLIŻEJ NIŻ MYŚLISZ”

Natalia Adamczyk

Bodźcem do napisania projektu „Świat jest bliżej niż myślisz” były dla autorki, Natalii Adamczyk, reprezentującej Fundację Serdecznik, wcześniejsze doświadczenia we współpracy z Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym dla Dzieci Niesłyszących w Poznaniu. Wówczas to, w ramach przeprowadzenia rocznego cyklu zajęć dla dzieci niesłyszących lub niedosłyszących oraz podczas rozmów z nauczycielami i wychowawcami Ośrodka, okazało się, że jest kilka ważnych problemów natury „systemowej”, którym – chociażby w małym i niskobudżetowym stopniu – można by spróbować sprostać. Wśród tych problemów przede wszystkim należy wymienić brak specjalistycznego, metodycznego wsparcia (zarówno dla nauczycieli i wychowawców, jak i rodziców) w okresie edukacji dzieci niesłyszących najtrudniejszym, czyli w momencie rozpoczęcia przez nich szkoły i podczas pierwszych trzech lat nauki. Jest to etap trudny głównie dlatego, że spotykają się tu dzieci z różnym stopniem upośledzenia narządu słuchu, z różnymi przypadłościami rozwojowymi innego rodzaju, z różnym stopniem przygotowania do nauki wyniesionym z etapów wcześniejszych, wreszcie część dzieci dodatkowo – wraz z rozpoczęciem pierwszej klasy – zamieszkuje w internacie. Jak napisała w swym projekcie Natalia Adamczyk: „Dla animatorki, wchodzącej w świat edukacji osób głuchych, **ogromnym zaskoczeniem** był **brak dobrych materiałów** (mamy tu na myśli materiały inne niż publikacje naukowe i schematyczne scenariusze lekcji, dostępne w Internecie, które nie różnią się wiele od lekcji dla dzieci słyszących) czy **praktycznych** i **precyzyjnych** wskazówek co do sposobu edukacji dzieci niesłyszących (niektórzy uczniowie klas pierwszych nie znają także migowego, więc potrzeba pilnie metod edukacji innej niż werbalna)” [podkr. N.A.]. Obserwacja przebiegu projektu, wsluchiwanie się w dyskusje doświadczonych metodyków oraz rozmowy z nimi – zdecydowanie wzmacniają owo **zaskoczenie** i umacniają w przekonaniu o celowości podjętych działań.

W ocenie przebiegu projektu szczególnie zatem cenny jest element go poprzedzający, czyli diagnoza, w ramach której podkreślało się przede wszystkim – po pierwsze – brak podręcznika czy „elementarza”

przeznaczonego dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym oraz uwzględniającego zróżnicowany poziom ich rozwoju intelektualnego i psychicznego, a także zaawansowania w sposobach niewerbalnej komunikacji, oraz – po drugie – konieczność realizacji podstawy programowej, która nie uwzględnia wyżej wymienionych zróżnicowań i potrzeb. Jak widać, oba te elementy ściśle są ze sobą połączone.

Projekt „Świat jest bliżej niż myślisz” skierowany był zatem – w sposób oczywisty – do najmłodszych uczniów Ośrodka, ale także do ich rodziców (którzy mogliby korzystać z „wymiernych” efektów projektu, takich jak wskazówki metodyczne opracowane w postaci scenariuszy zajęć czy zestawy zadań, ćwiczeń, zabaw do korzystania w domu i codziennych sytuacjach) oraz nauczycieli. Ci ostatni – jako opracowujący nowe metody i wprowadzający je w szkolno-internatową rzeczywistość – sami mieliby stać się wyjątkowymi uczestnikami, bowiem podjęty przez nich wysiłek wymagał swoistej autoreedukacji. Sytuacja ta wyznaczała również specyficzny rodzaj współpracy w projekcie. Owszem, *spiritus movens* przedsięwzięcia była „zewnątrzna” animatorka, pomysłodawczyni projektu wraz z Anną Lickiewicz z OSW, owszem, ekspercki głos (zwłaszcza na etapie przygotowania scenariuszy i ich publikacji .pdf) miała Beata Krystkowiak (doktorantka na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM, współpracowniczka UAM w zakresie komunikacji z osobami niesłyszącymi, prywatnie – osoba niedosłysząca), przede wszystkim jednak zupełnie nowy rodzaj współpracy dokonać się musiał wśród kadry nauczycielskiej.

Projekt był wieloetapowy i złożony ze względu na poszczególne jego etapy. Całość poprzedził panel dyskusyjny niemal wszystkich uczestników (w siedzibie Fundacji Serdecznik), podczas którego powtórzono elementy diagnozy (brak wspólnej bazy słów dla uczniów rozpoczynających naukę w Ośrodku, brak podręcznika / elementarza, zbierającego te słowa oraz zawierającego scenariusze lekcji, a także brak opisanych metod, przede wszystkim do samodzielnej pracy z dziećmi w domu i w internacie; dodatkowo zwrócono uwagę na równie ważne kwestie społeczno-obyczajowe, na przykład odpowiedzialności i sytuacji rodziców, którzy – do momentu pójścia dziecka do szkoły – mieli zdecydowany wpływ na jego rozwój).

Druga część – już *stricte* warsztatowa – rozpoczęta po dyskusji, miała na celu sporządzenie listy dziedzin czy obszarów życia (jak rodzina, emocje) i wypracowanie – w ich ramach – korpusu najważniejszych słów i abstrakcyjnych pojęć, a także wyszukanie „narracyjnego” elementu wiążącego poszczególne etapy pracy z dziećmi oraz stałych punktów scenariusza (np. „rytualny” początek i koniec każdej lekcji). Praca przebiegała tu nadzwyczaj szybko i sprawnie, co świadczy o znajomości problemu i ogólnej potrzeby uczestników, wynikającej z niby prostej diagnozy: sytuacja wyjściowa mówi tu o „dzieciach bez języka” oraz o rodzicach, których na etapie szkolnym ich dzieci trzeba dopiero edukować, jak najskuteczniej komunikować się (na zupełnie podstawowym poziomie!) z dziećmi.

Drugi dzień pracy (tym razem w CK Zamek) przebiegał już w grupach roboczych – nad wybranymi scenariuszami, metodami, konkretnymi przykładami. Dodać tu warto, że na jakość pracy wpływ miały też poszczególne przestrzenie spotkań grona nauczycielskiego – za każdym razem inne, ale przede wszystkim odrywające uczestników od bezpośredniego otoczenia szkolnego i internatowego. Znające się wcześniej grono – ze względu na inny kontekst oraz inny rodzaj relacji – znalazło zupełnie inny potencjał do współpracy. Natomiast fakt, że zdecydowana większość uczestników panelu, a potem autorów scenariuszy, znała się wcześniej, zdecydowała o ważnym, wspólnym, „zbiorowym” punkcie wyjścia na początku projektu (zgoda co do diagnozy) i wspólnym, profesjonalnym podejściu do sprawy.

W zakresie samej organizacji projektu najwięcej kłopotów pojawiło się podczas przygotowania i przeprowadzenia kolejnych lekcji. O ile merytoryczne prace w gronie osób odpowiedzialnych za treść scenariuszy i – później – ostateczny kształt publikacji .pdf przebiegały pomyślnie (częściowo także zdalnie, poprzez pocztę elektroniczną i komunikatory internetowe), o tyle opanowanie naprawdę znacznej liczby podmiotów, które pozwolą w rezultacie na przeprowadzenie lekcji, nie było już takie oczywiste. Stąd również zrozumienie dla tych perturbacji – skoordynowanie szkoły, internatu, grupy dzieci, współpracującego nauczyciela (czasem niezaangażowanego bezpośrednio w przygotowanie scenariuszy), zwłaszcza dla osoby „zewnątrznej” wobec owego, na co dzień sprawnie działającego, systemu okazało się nie lada wyczynem. Obserwacja pokazowej lekcji,

również realizowanej nie bez trudności natury technicznej i organizacyjnej, pozwala stwierdzić, że w pracę nad realizacją projektu zaangażowane były odpowiedzialne i mądre osoby, myślące przede wszystkim o edukacyjnym i psychologicznym wymiarze danej lekcji. Wszelkie niedociągnięcia złożyć trzeba na karb „testowości” pierwszego cyklu lekcji, zresztą takie też było jego zadanie – sprawdzenie scenariuszy w praktyce, wskazanie mocnych i słabych stron.

Uczestnictwo w wielu etapach podjętej inicjatywy daje asumpt do wyciągnięcia wniosku, że – gdyby choć część z zaplanowanych efektów udało się, zwłaszcza w bardziej długofalowej perspektywie, osiągnąć – projekt z nadatkiem spełniałby swoją funkcję. Publikacji elektronicznej wersji poradnika / podręcznika / skryptu ze scenariuszami lekcji, wraz z opisem projektu i jego przebiegu, pozwala również myśleć, że te efekty rozprzestrzenia się poza środowisko jednego Ośrodka, pomogą innym tego typu jednostkom i ukażą skalę rzeczywistych potrzeb i niedociągnięć w bardziej systemowym już myśleniu o edukacji dzieci niesłyszących i niedosłyszących. „Mamy nadzieję, pisała w sprawozdaniu Natalia Adamczyk, że scenariusze, które tam przekazujemy wraz z komentarzami, posłużą nauczycielom i edukatorom, staną się płaszczyzną do szerszej współpracy i kontynuacji idei naszego projektu, jakim jest wypracowanie nowych treści kształcenia dzieci niesłyszących. Na efekty tego etapu jeszcze czekamy, ale jesteśmy przekonane, że się pojawią i że dyskusja o problemie, którą nasz projekt rozpoczął, będzie nadal trwać.

Ze względu na stopień komplikacji projektu, jego szczególną „wrażliwość”, a także ze względu (co rozumiało) na osobiste zaangażowanie koordynatorki, z dużą intensywnością odbywała się komunikacja pomiędzy zespołem CPE a Natalią Adamczyk. Otrzymaliśmy obszerny sprawozdanie z kilku pierwszych lekcji (ich przebiegu i przygotowania do nich; uczestnictwo w nich osób z zewnątrz – ze względu na specyfikę projektu – nie zawsze było możliwe), które pozwoliły na pogłębioną ewaluację przedsięwzięcia.

3. PROJEKT „MIASTO DZIECI: WARSZTATOBUS”

Paweł Głogowski

Projekt „Warsztatobus” był drugą odsłoną przedsięwzięcia koordynowanego przez Pawła Głogowskiego ze Stowarzyszenia „Ulepsz Poznań”. Podstawowym celem cyklu zaplanowanych warsztatów było zaznaczenie obecności dzieci w przestrzeni Starego Miasta. Tytułowy „Warsztatobus”, zaprojektowany przez dzieci wspólnie z animatorami i projektantami obiekt, pełnił funkcję mobilnej platformy, za pomocą której dokonuje się interwencji w przestrzeni miejskiej. Prowadzona z dziećmi akcja miała, warto tu dodać, także na celu – obok uobecnienia dziecięcej perspektywy w mieście – uwrażliwienie najmłodszych na najbliższe otoczenie oraz wykształcenie w nich poczucia odpowiedzialności i sprawstwa poprzez ulepszenie znajdującego się w sąsiedztwie podwórka. W ewaluacji projektu nie można nie uwzględnić obecnej w tle koncepcji prawa do partycypacji dzieci w kształtowaniu miasta. Ogólne założenie czy spostrzeżenie, że dzieci są jedną z najbardziej niewidzialnych i wykluczonych grup w mieście, znalazło wśród uczestników i uczestniczek projektu „Warsztatobusa” konkretne odzwierciedlenie w artykułowanym przez nich – przynajmniej początkowo – poczuciem braku wpływu na najbliższe otoczenie.

Uczestnikami projektu „Miasto dzieci: Warsztatobus” byli uczniowie poznańskiej Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 40 im. Mieszka I, w wieku od 9 do 12 lat. Sama liczebność grupy warsztatowej zmieniała się w miarę realizacji projektu – od 6 osób na początku do 10 na późniejszych spotkaniach. Jak podkreślał zresztą w sprawozdaniu Paweł Głogowski, jednym z trudniejszych elementów podczas przygotowań i na etapie już realizacji była właśnie rekrutacja: zaproszenia chętnych i podtrzymanie gotowości współpracy ze strony tych, którzy deklarowali uczestnictwo.

Przeprowadzone warsztaty, zarówno w ich pojedynczych odsłonach, jak i w całym cyklu – z pewnością stanowiły samoistną wartość (praca w grupie, kolejne zadania jako zdobywanie kolejnych umiejętności, także inżynieryjno-projektowych, oraz wypełnienie czasu wolnego, co w przypadku tej grupy uczestników – dzieci nierzadko z deficytami społecznymi i edukacyjnymi – również ma duże znaczenie), jednak dopiero w połączeniu

z ogólną ramą-ideą projektu można je w pełni docenić. Mianowicie, niezwykle istotny był początek, czyli – po tradycyjnym przedstawieniu się – wspólna rozmowa na temat „własnych” podwórek oraz wyobrażeń dotyczących ich zmiany. Na tym etapie powstała zarówno wersja podwórka „idealnego”, zawierającego wszystkie elementy brakujące i wymarzone w codziennych zabawach, jak i projekty (potem wspólny, „kompromisowy” projekt) warsztatobusa, czyli „narzędzia” umożliwiającego realizację spisanych wcześniej planów. Nie bez znaczenia pozostaje swoista narracja zastosowana przez animatorów, zawierająca element „cudownej” „maszyny”, zastosowanie której pozwoli zmienić otaczający świat (czyli właśnie dziecięce podwórko). Zaplanowano także harmonogram dalszych prac, a więc przeniesienie projektu na kartonowy prototyp, a następnie już rzeczywistą budowę pojazdu. Animatorka i projektantka, Natalia Liput, wykazała się nadzwyczajnym profesjonalizmem w pracy z małymi uczestnikami, umiejętnie równoważąc przygotowany plan warsztatów improwizacją, układając spontanicznie pojawiające się pomysły dzieci w sensowną dla nich całość. Od samego początku prac stricte technicznych, co warto dodać, następował sprawny podział zadań, angażujący wszystkich uczestników. W praktyce, na etapach późniejszych, już podczas budowy warsztatobusa, z użyciem narzędzi i wielu materiałów, taki precyzyjny podział pracy był niemożliwy, jednak cały czas panował podczas tworzenia pojazdu twórczy chaos, a do konkretnych zadań włączali się chętni. Animatorzy kierowali tym procesem w sposób bardzo dyskretny, narzucając jednocześnie dobre tempo pracy i zdecydowanie oddając pole dzieciom (nawet w przypadku trudnych do wykonania elementów). Ważną cechą prowadzących był zatem spokój w myśleniu o efekcie – nie było mowy o perfekcji wykonania, co nie oznacza, że warsztat pracy nie został profesjonalnie przygotowany (np. instrukcja do zbudowania warsztatobusa, powstała na podstawie projektu, została rozrysowana w stylu „ikeowskiej” instrukcji do składania mebli). Podkreślić również trzeba, że – niejako po drodze i mimochodem – prowadzący wykazywali chęć przemylenia dzieciom wiedzy praktycznej, cząstkowej; pytali o przydatność niektórych narzędzi; wyjaśniali trudniejsze kwestie (np. różnica między kantówką a sklejką); zachęcali do wspólnego poszukiwania sposobu rozwiązania danego problemu technicznego.

Podczas całego projektu, mniej istotny był efekt (produkt finalny), a bardziej proces realizujący samą ideę partycypacji dzieci w tworzeniu miasta.

Zwieńczeniem cyklu prowadzonych warsztatów była animacja przestrzeni podwórka na ulicy Wenecjańskiej, na poznańskim Chwaliszewie. Warto dodać, że wybrana przestrzeń znajdowała się w swoistym klin-czu między starą i zaniedbaną zabudową a nową inwestycją deweloperską. Kontrast między tymi dwoma przestrzeniami spotęgowała estetyka dziecięcej „jarmarczności”. Podwórko z zaniedbanego, zięjącego pustką skrawka przereźzonej drzewami ziemi, przeistoczyło się w posiadające oryginalny charakter „miejsce dziecięce”. Jednak kolorowe ławki, rozwieszane między drzewami hamaki oraz rozmieszczony na ziemi *twister* wzbudziły niechęć sąsiadów, sporadycznie interweniujących nieprzychylnymi komentarzami zarówno z „brzydkiej”, jak i „ładnej” strony ulicy. Próbując odpowiedzieć więc na pytanie o akceptację obecności perspektywy dziecięcej w mieście, trudno pozostać optymistycznym. Jak na dłoni widać było, że dzieci przekroczyły uznane wartości estetyczne dorosłych, a podwórko z przestrzeni niczyjej stało się miejscem publicznym, dzięki czemu uwidoczniła się obecność różnych aktorów społecznych.

Zanotowana tu perspektywa zewnętrznego obserwatora, który zna projekt i jego ramę, nie zawsze jednak przekłada się także na perspektywę dziecięcego uczestnika – i w tym momencie pojawia się dość ważne zastrzeżenie czy wątpliwość. Po pierwsze, nie wszyscy uczestnicy brali udział we wszystkich etapach projektu od samego początku, a zatem nie wszyscy w takim samym stopniu wiedzieli, co było na jego początku oraz do czego (idea) mają te etapy doprowadzić. Po drugie, przedłużające się prace nad warsztatobusem nawet najbardziej wytrwałych uczestników mogły wybić z rytmu i także sprawić, że cel cotygodniowej pracy coraz bardziej się odsuwał i zacierał. Powyższa uwaga ma jednak charakter bardziej generalny, bowiem problemy z długoterminowymi projektami, zwłaszcza z udziałem dzieci, podnoszą niemal wszyscy animatorzy kulturowi. W zakresie współpracy ocenić można jej część widoczną, czyli wspólną pracę autora projektu z animatorką, edukatorką, projektantką, Natalią Liput, która obecna była podczas wszystkich zajęć warsztatowych i spotkania finalnego (podwórko), oraz tę widoczną mniej, stanowiącą konieczne zaplecze

organizacyjne projektu – głównie chodzi tu o współpracę ze szkołą, do której uczniów projekt był skierowany, w której odbywała się zdecydowana większość zajęć. Z pewnością bez przychylności władz szkoły projekt nie mógłby się w ogóle rozpocząć, a jego uczniowie nie mogliby skorzystać z udziału w nim, jednakże z obserwacji wynika, że jeden z punktów we wniosku konkursowym – „zaangażowanie nauczycieli w projekt” – nie został w sposób satysfakcjonujący wypełniony, co zapewne trzeba sprowadzić do przypuszczenia, iż potencjał tkwiący w przedsięwzięciu nie został – przez nauczycieli zgłaszających gotowość współpracy – w pełni wykorzystany. Szkoda także, że w żadnym stopniu nie udało się zaangażować rodziców uczestniczących w projekcie dzieci. W końcu myślenie o przestrzeni i sposób korzystania z niej przez najmłodszych zależy także od rodziców, którzy zabierając dzieci do konkretnego miejsca, pokazują im, że miejsce to jest ważne i warto w nim spędzać czas.

„Namacalnym efektem, jak pisze Paweł Głogowski, projektu „Miasto Dzieci” był «warsztatobus» wybudowany przez dzieci. Miał on jednak za zadanie być przede wszystkim narzędziem do uzyskania ważniejszego celu – zainteresowania dzieci przestrzenią miejską, w której żyją, oraz pobudzania w nich odpowiedzialności za to, co wspólne”. Choć użycie warsztatobusa jako narzędzia ingerencji w przestrzeń miejską okazało się właściwie pojedynczym eksperymentem, bowiem czas przeznaczony – ze względu na jego niedoszacowanie, drobne kłopoty organizacyjne, potem także niesprzyjające warunki atmosferyczne – na samą budowę pojazdu był niedoszacowany, ostatecznie właśnie tym jednym spotkaniem udało się dopiąć i harmonogram, i ideę całości. I w projekcie konkursowym, i podczas realizacji minigrantu, wreszcie w sprawozdaniu autor i koordynator podkreślał, że „bodźcem była (...) przestrzeń miejska i chęć zaangażowania dzieci do jej zmiany”. Współpraca autora z dziećmi, właściwie już kolejna z tą samą (lub prawie tą samą) grupą, jego codzienne zaangażowanie w miejską, lokalną problematykę pozwala stwierdzić, że projekt „Miasto dzieci” to tylko drobny etap długiego procesu. Niewątpliwie, pomimo charakterystycznej dla projektów partycypacyjnych niekonkluzywności, urzeczywistniona przez projekt „idea dziecięcej partycypacji” zarysowała także kluczowe acz kłopotliwe pytanie o to, czy miasto w ogóle chce obecności dzieci?

